

Łęcicki, Grzegorz

Edukacja medialna w służbie katechezy

Kultura Media Teologia 4, 72-81

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Grzegorz Łęcicki

Edukacja medialna w służbie katechezy

STRESZCZENIE:

PRZEDSTAWIENIE ISTOTY I ZADAŃ EDUKACJI MEDIALNEJ JAKO PRZYGOTOWANIA DO KRYTYCZNEGO ODBIORU PRZEKAZÓW MEDIALNYCH. PRZYPOMNIENIE WYCHOWAWCZEJ ROLI MEDIÓW. UKAZANIE ZBIĘŻNYCH CELÓW KATECHEZY ORAZ EDUKACJI MEDIALNEJ JAKO DZIAŁAŃ EDUKACYJNYCH I FORMACYJNYCH. ZAAKCENTOWANIE POSTULATU POSZERZANIA WIEDZY W ZAKRESIE KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ, MASS MEDIÓW, A SZCZEGÓLNIEMI MEDIÓW IKONICZNYCH. PRZEDSTAWIENIE EDUKACJI MEDIALNEJ JAKO NAUKI POMOCNICZEJ WOBEC KATECHETYKI, JAK I KATECHEZY.

SŁOWA KLUCZOWE:

MASS MEDIA, MEDIA WIZUALNE, EDUKACJA MEDIALNA, KATECHEZA.

ABSTRACT:

ESSENCE AND GOALS OF MEDIA EDUCATION AS PREPARATION FOR CRITICAL RECEIVE OF MEDIA REMITTANCE. REMINDING OF EDUCATIVE ROLE OF MEDIA. EDUCATIVE AND CREATIVE ACTIONS AS GOALS BOTH, CATECHESIS AND MEDIA EDUCATION. POSTULATE OF BROADENING KNOWLEDGE ABOUT SOCIAL COMMUNICATION, MASS MEDIA AND ESPECIALLY – VISUAL MEDIA. MEDIA EDUCATION AS AUXILIARY SCIENSE FOR CATECHESIS.

KEYWORDS:

MASS MEDIA, VISUAL MEDIA, MEDIA EDUCATION, CATECHESIS.

Wnajnowszej, posynodalnej adhortacji apostolskiej *Verbum Domini* papież Benedykt XVI stwierdził: „Wykorzystywanie nowych metod w przekazywaniu orędzia ewangelicznego wiąże się z ewangelizacyjną pasją wierzących, a dzisiaj komunikacja obejmuje zasięgiem swej sieci kulę ziemską (...) Słowo Boże, oprócz tego, że występuje w formie drukowanej, powinno rozbrzmiewać także poprzez inne formy przekazu”¹. Posługiwanie się nowymi narzędziami i technologiami udoskonalającymi dziedzinę społecznej komunikacji i funkcjonowanie środków przekazu stało się aktualnym doświadczeniem Kościoła, który w swej misji ewangelizacyjnej wykorzystuje wszelkie wynalazki medialne. Badania, refleksji i analizy wymagają więc relacje oraz związki zachodzące między ewangelizacją, zawierającą funkcję katechetyczną, a edukacją medialną.

Rzeczony technologii medialnych szansą i wyzwaniem dla Kościoła

W XIX i XX wieku nastąpił niespotykany dotąd w historii ludzkości postęp cywilizacyjny. Nowe odkrycia i wynalazki kompletnie zmieniły obraz świata oraz całkowicie zrewolucjonizowały życie codzienne milionów ludzi. Wśród wynalazków mających ogromny wpływ nie tylko na byt materialny, ale również na całą sferę duchową człowieka, a więc jego świadomość, wolę, uczucia, znalazły się także mass media². Rozwój prasy, radia, telewizji, łączności satelitarnej, Internetu i innych nowych mediów spowodował przełom w procesach komunikacji oraz sprawił, że – jak to określił Marshall McLuhan – świat się stał globalną wioską³. Najnowsze technologie doprowadziły do tworzenia cyberprzestrzeni; świat wirtualny zaczął stanowić swoistą alternatywę wobec realnej rzeczywistości.

Ogromny postęp techniczny w dziedzinie środków społecznego przekazu, a więc w procesie masowej komunikacji, spowodował to, iż współczesną cywilizację określa się mianem informacyjnej lub medialnej, a wiek XXI nazywany bywa „epoką Sieci”⁴.

Kościół, zawsze chętnie stosujący nowe wynalazki do głoszenia Ewangelii, z uwagą obserwuje rozwój środków społecznego przekazu głównie ze względu na ich coraz większe znaczenie w kształtowaniu opinii publicznej, lansowaniu określonego stylu życia, propagowaniu ideologii, światopoglądów, wzorców zachowań. Ogromny wpływ mass mediów, głównie audiowizualnych, na mentalność i świadomość człowieka, jego sumienie, wychowanie, sposób widzenia, oceniania faktów i zjawisk, a także na podejmowane decyzje o charakterze egzystencjalnym, dokonywane wybory moralne, poli-

¹ Benedykt XVI, *Adhortacja apostolska Verbum Domini o Słowie Bożym w życiu misji Kościoła*, nr 113, Kraków 2010, s. 116.

² Por. T. Goban Klas, *Zarys historii i rozwoju mediów od malowideł naskalnych do multimediów*, Kraków 2001, s. 103-114; Tenże, *Cywilizacja medialna. Geneza, ewolucja, eksplozja*, Warszawa 2005, s. 169-173; Z. Bajka, *Historia mediów*, Kraków 2008, s. 246-251.

³ Zob. L. H. Lapham, *Wprowadzenie do wydania MIT Press. Wieczna terażniejszość*, w: *Zrozumieć media. Przedłużenia człowieka*, M. McLuhan, Warszawa 2004, s. 15.

⁴ Zob. T. Goban Klas, *Zarys historii...*, dz. cyt., s. 105; Tenże, *Cywilizacja medialna...*, dz. cyt., s. 261; J. van Dijk, *Społeczne aspekty nowych mediów. Analiza społeczeństwa sieci*, Warszawa 2010, s. 10.

tyczne, ekonomiczne, stanowi niezaprzeczalne zjawisko charakterystyczne dla tworzącej się nowej kultury, wobec której Kościół nie mógł pozostać obojętny⁵. Rozwój katolickiej doktryny medialnej ukazuje wyjątkową troskę Kościoła o to, by w świecie mediów panował porządek i ład moralny wynikający z poszanowania ludzkiej godności oraz wartości chrześcijańskich⁶.

Mass media stały się nieodłącznym elementem współczesnej kultury i cywilizacji, towarzyszącym teraz niemal nieustannie ludzkiej egzystencji. Niezależnie bowiem od wykształcenia, stanu i zawodu prawie każdy ma na co dzień do czynienia z przekazem medialnym – radiowym, telewizyjnym, internetowym, telefonicznym, prasowym. Kościół od początku uważnie i wnikliwie analizujący fenomen środków społecznego przekazu, a zarazem obserwujący powstanie, tworzenie i rozwój cywilizacji informacyjnej niejednokrotnie podkreślał to, że świat mediów wymaga odpowiedniej formacji użytkowników, twórców i odbiorców. Wśród podstawowych zadań środków społecznego przekazu – obok informowania, komentowania i dostarczania rozrywki – wymienia się bowiem także funkcję oświatową i wychowawczą⁷.

Istota i zadania edukacji medialnej

Uczenie umiejętności obcowania ze światem mass mediów wydaje się więc zarówno koniecznością intelektualną, jak i doniosłym zadaniem wychowawczym. Najważniejszymi celami tak pojmowanej edukacji medialnej jest zapoznawanie z funkcjonowaniem i wpływem mass mediów, a przede wszystkim kształtowanie postawy krytycznego odbioru przekazu medialnego. Edukacja medialna stanowi zarazem realizację postulatu zawartego w katolickiej doktrynie medialnej, a jednocześnie dezyderatu nowoczesnego nauczania,

⁵ Por. M. Mrozowski, *Media masowe. Władza, rozrywka i biznes*, Warszawa 2001, s. 136, 146–151, 187–189; A. Kozłowska, *Oddziaływanie mass mediów*, Warszawa 2006, s. 117–158; M. Ejsmont, B. Kosmałska, *Media, wartości, wychowanie*, Kraków 2008, s. 248; D. Kubica, *Seksualność w mediach i jej wpływ na intymne życie młodzieży*, w: D. Kubica, A. Kołodziejczyk, *Psychologia wpływu mediów. Wybrane teorie, metody, badania*, Kraków 2007, s. 185, 192.

⁶ Zob. J. Chrapek, *Współczesne techniki komunikowania nowym wyzwaniem dla Kościoła*, w: *Kościół a środki społecznego przekazu*, J. Chrapek (red.), Warszawa 1990, s. 12–16; J. Mariański, *Mass media jako nośniki wartości i antywartości*, w: *Religia a mass media. Znaczenie środków społecznego przekazu w kulturze religijnej Polski*, W. Zdaniewicz (red.), Ząbki 1997, s. 110–115; K. Pokorna-Ignatowicz, *Kościół w świecie mediów. Historia, dokumenty, dylematy*, Kraków 2002, s. 148–155; A. Zwoliński, *Słowo w relacjach społecznych*, Kraków 2003, s. 290–295; Tenże, *Obraz w relacjach społecznych*, Kraków 2004, s. 185–190, 218–221, 365–378; Tenże, *Dźwięk w relacjach społecznych*, Kraków 2004, s. 476–481; Jan Paweł II, *List apostolski Szybki rozwój o szybkim rozwoju środków społecznego przekazu*, nr11, w: *Listy apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2007, s. 769–770. A. Adamski podkreśla, że trzeba pamiętać, iż urządzenia komunikowania społecznego powstały i rozwijały się na gruncie nauki i techniki świeckiej, a rosnące przekonanie o ich znaczeniu skłaniało wiele grup społecznych do tworzenia własnych zasad ich funkcjonowania – nie zawsze zgodnych z wartościami ogólnoludzkimi, a tym bardziej z wiarą chrześcijańską. Por. A. Adamski, *Bł. ks. Ignacy Kłopotowski (1866-1931) – wychowawca świadomych, krytycznych i aktywnych odbiorców środków przekazu*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2010 nr 1, s. 76.

⁷ Por. M. Lis (red.), *Orędzia Papieskie na Światowe Dni Komunikacji Społecznej 1967 – 2002*, Częstochowa 2002, s. 11–16, 76–82; 123–126; A. Lepa, *Pedagogika mass mediów*, Łódź 2003, s. 45.

Ogromny wpływ mass mediów, głównie audiowizualnych, na mentalność i świadomość człowieka, jego sumienie, wychowanie, sposób widzenia, oceniania faktów i zjawisk, a także na podejmowane decyzje o charakterze egzystencjalnym, dokonywane wybory moralne, polityczne, ekonomiczne, stanowi niezaprzeczalne zjawisko charakterystyczne dla tworzącej się nowej kultury, wobec której Kościół nie mógł pozostać obojętny.

odpowiadającego realiom i wymogom początku XXI wieku. Kościół, jak już wcześniej w swej historii w wielu innych dziedzinach odnoszących się do oświaty i wychowania, tak i tym razem okazał się prekursorem nowej aktywności pedagogicznej, a mianowicie edukacji medialnej⁸. Nie wolno jej mylić i utożsamiać z wykorzystywaniem urządzeń audiowizualnych podczas procesu dydaktycznego oraz z zaznajamianiem wyłącznie o technicznych sposobach ich funkcjonowania (co jest raczej zadaniem fizyki).

Szerokie pojmowanie edukacji medialnej jako pedagogiki mediów obejmuje wychowawcze aspekty funkcjonowania środków przekazu (a więc i edukację poprzez media oraz ich wykorzystanie w procesie dydaktycznym), a także wychowanie do mediów. Wąskie rozumienie edukacji medialnej, owo wychowanie do mediów, definiuje jej zadanie jako kształtowanie odbiorców oraz użytkowników środków społecznego przekazu. Antropocentryczna (a nie technicystyczna) koncepcja edukacji medialnej skupia się więc na uczeniu społeczeństwa krytycznego, refleksyjnego odbioru przekazu medialnego oraz formowaniu postawy aktywności wobec przekazu medialnego⁹.

Wobec głębokich przemian kulturowych i cywilizacyjnych, charakteryzujących się wypieraniem słowa przez obraz, edukacja medialna wydaje się nieodzownym elementem kształcenia nowoczesnego społeczeństwa; podejmuje bowiem problematykę funkcjonowania wszelkich form komunikacji interpersonalnej. Wciąż realizowany tradycyjny system nauczania w zakresie przedmiotów humanistycznych dotyczy analizy słów, rozumienia tekstów, poznawania lektur, nabywania umiejętności czytania i pisanie. Edukacja medialna natomiast poszerza znacznie obszar kształcenia o analizę komunikatów dźwiękowych i wizualnych. Zmaganie kultury słowa z cywilizacją obrazu stano-

⁸ Por. P. Drzewiecki, *Media Aktywni. Dlaczego i jak uczyć edukacji medialnej?* Otwock-Warszawa 2010, s. 26-29; J. Jaroszyński, *Edukacja medialna w kontekście roli autorytetów moralnych w życiu społecznym. Studium teologiczno-pastoralne*, Warszawa 2010, s. 167-170.

⁹ Zob. A. Lepa, *Pedagogika...*, dz. cyt., s. 29-34; P. Drzewiecki, dz. cyt., s. 16-17, 50-52.

wi obecnie istotne wyzwanie także dla procesu oświaty i wychowania¹⁰. Edukacja medialna wydaje się więc tym obszarem nauczania, który może ukazywać zagrożenia i wyzwania wynikające z dominacji ikonosfery nad logosferą.

Dominująca rola mediów ikonicznych – wizualnych oraz audiowizualnych – a szczególnie filmu i telewizji niejako wymusza krytyczną analizę oraz refleksję wobec ich przekazów, a zarazem kształtowania postawy wrażliwości na kwestie etyki obrazu¹¹. Rozwój nowych, interaktywnych mediów – Internetu, portali informacyjnych oraz społecznościowych – także wymaga odpowiedniej formacji intelektualnej i etycznej użytkowników oraz umiejętności dokonywania wyborów podczas posługiwania się najnowszymi technologiami przekazującymi najrozmaitsze treści¹².

Edukacja medialna powinna obejmować ponadto następujące zagadnienia, których poznanie istotnie wpływa na formowanie krytycznej postawy wobec przekazu medialnego. Stanowią je:

- historia, rozwój, charakterystyka i zadania poszczególnych mass mediów;
- systemy komunikacji społecznej;
- etos dziennikarski;
- obieg informacji we współczesnym świecie;
- struktura i funkcjonowanie instytucji medialnych (agencji informacyjnych oraz redakcji prasowych, radiowych, telewizyjnych, internetowych);
- specyfika poszczególnych gatunków dziennikarskich;
- rozróżnienie między informacją a komentarzem;
- oddziaływanie mass mediów (na sferę intelektualną, wolitywną i emocjonalną);
- techniki perswazji, manipulacji i propagandy;
- komunikacja niewerbalna;
- katolicka doktryna medialna;
- media a ekonomia, polityka i rozwój społeczny;
- globalizacja kultury;
- świat realny a cyberprzestrzeń;
- analiza rozmaitych form przekazu medialnego (tekstów prasowych, audycji radiowych, programów telewizyjnych, filmów itd.).

Powyższe wyliczenie nie obejmuje naturalnie wszystkich zagadnień związanych z edukacją medialną; jest raczej inspiracją, ukierunkowaniem, które może podlegać dalszemu modelowaniu w zależności od potrzeb i wymagań określonego środowiska.

Katecheza w społeczeństwie informacyjnym

Katecheza rozumiana jako przekaz wiary w Chrystusa Zbawiciela należy do podstawowych funkcji, misji i zadań Kościoła. Wbrew popularnemu przeświadczeniu obejmuje

¹⁰ Por. A. Lepa, *Funkcja logosfery w wychowaniu do mediów*, Łódź 2003, s. 58–66.

¹¹ Zob. W. Godzic, *Telewizja – najważniejsze medium XX wieku*, w: *Media audiowizualne*, W. Godzic, A. Drzał-Sierocka (red.), Warszawa 2010, s. 76–77; A. Zwoliński, *Obraz...*, dz. cyt., s. 462 – 481.

¹² Por. P. Levinson, *Nowe media*, Kraków 2010, s. 11–21.

Wobec głębokich przemian kulturowych i cywilizacyjnych, charakteryzujących się wypieraniem słowa przez obraz, edukacja medialna wydaje się nieodzownym elementem kształcenia nowoczesnego społeczeństwa; podejmuje bowiem problematykę funkcjonowania wszelkich form komunikacji interpersonalnej.

nie tylko dzieci i młodzież, ale dotyczy także dorosłych, świeckich oraz osób konsekrowanych, czyli odnosi się do całej wspólnoty wiernych¹³. Dobitnie podkreślił to papież Jan Paweł II: „Katecheza to także zbiorowy obowiązek całego Kościoła. Kościoła katechizowanego i katechizującego (...) katecheza powinna obejmować (...) wszystkich, bo wszyscy w Kościele Chrystusowym są wezwani do <<autoewangelizacji>> (...) czy to znaczy, że i papież także wciąż jest katechizowany (...) Oczywiście, jest nie tylko w Kościele, rzecz można, pierwszym katechetą, ale jak każdy dobry katecheta stara się wciąż być katechizowany. Wciąż się uczy. Uczy się niejako od Kościoła tego wszystkiego, co ma Kościołowi przekazywać. Uczy się przede wszystkim na modlitwie, na słuchaniu słowa Bożego. Uczy się od Ducha Świętego, któremu pragnie być jak najwierniejszy, jak najposlušniejszy, żeby mógł głosić Ewangelię, żeby mógł katechizować”¹⁴. Uniwersalne, dotyczące wszystkich wiernych zadanie katechezy, i jak powiedział papież Jan Paweł II, „autoewangelizacji” nabrało nowego znaczenia wobec istotnych, dokonujących się aktualnie przemian kulturowych i cywilizacyjnych, będących następstwem gwałtownego rozwoju nowoczesnych technologii oraz niemal powszechnej dostępności urządzeń medialnych.

Współczesną epokę charakteryzuje bowiem swoista mediatyzacja życia, opisywana w kategoriach implozji, czyli zespolenia zjawisk. W dziedzinie medialnej globalizację, rozumianą jako zespół procesów tworzących wspólny świat, znamionuje łączenie odrębnych dawniej przekazów oraz poziomów, a więc kultury wysokiej, elitarnej oraz masowej w jedną światową kulturę medialną¹⁵. (Użyte w tym przypadku przez T. Gobana Klasa słowo „kultura” powinno się raczej zastąpić pojęciem „cywilizacja”; tradycyjnie bowiem „kultura”, odnosząc się do duchowego dziedzictwa ludzkości, ma wymiar pozytywny, natomiast nie wszystko w obrębie przekazu medialnego wolno tak oceniać;

¹³ Zob. Jan Paweł II, *Adhortacja apostołska* *Cathechezi tradendae o katechizacji w naszych czasach*, nr 1, 35-45, w: *Adhortacje apostołskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. I, 1979 - 1995, Kraków 2006, s. 9, 46-54; *Katechizm Kościoła Katolickiego*, nr 4-10, 426-427, Poznań 2002, s. 16-17, 110.

¹⁴ Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy św. połączonej z udzieleniem I Komunii św.*, nr 7, w: Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie*, Kraków 2005, s. 514-515.

¹⁵ Zob. T. Goban Klasa, *Cywilizacja medialna...*, dz. cyt., s. 163, 166, 170.

niektóre zjawiska, jak na przykład przemoc i pornografia, mają zdecydowanie negatywny charakter, więc nie można ich włączać w zakres wąsko pojmowanej „kultury”; pojęcie „cywilizacji” wydaje się bardziej adekwatne i uniwersalne, zawierające zarówno elementy pozytywne, jak i negatywne). Cywilizacja medialna stanowi jeden z tych wymiarów życia, który ogarnia i dotyczy również społeczności wiernych. Nie są oni przecież jakąś wydzieloną kastą, pozostającą poza nawiasem cywilizacji medialnej, ale są obecni, a nawet współtworzą społeczeństwo informacyjne i w nim również funkcjonują.

Zbieżne cele edukacji medialnej oraz katechezy

Szeroko rozumiana katecheza zawiera zarówno przekaz wiary, naukę o Bogu, jak i o świecie i człowieku, jego powołaniu, sensie życia, celu ostatecznym. Zadaniem procesu katechetycznego jest wychowanie człowieka wierzącego, uformowanie jego sumienia, wrażliwości moralnej, umiejętności rozróżniania dobra i zła, ukazanie naturalnych oraz nadprzyrodzonych źródeł mocy do zmagania o prawdę, dobro i piękno w każdym wymiarze egzystencji.

Podobne cele stawia sobie edukacja medialna. Pojmuje swoje zadanie, jak i katecheza, w kontekście działań oświatowych, formacyjnych i wychowawczych, mających na celu ukształtowanie dojrzałej osobowości, krytycznego, wrażliwego sumienia, zdolnego do prawidłowego oceniania i dokonywania wyboru przekazu medialnego.

Edukacja medialna stanowi więc szansę uzupełnienia, ubogacenia i niejako wzmocnienia przekazu katechetycznego poprzez podejmowanie istotnych tematów i zagadnień egzystencjalnych, znajdujących wyraz w rozmaitych przekazach medialnych, a więc w prasie, radiu, telewizji, Internecie itd. Lansowane w mediach wzory konsumpcji, praktycznego materializmu, hedonizmu stanowią wyzwanie zarówno dla katechezy, jak i dla edukacji medialnej. Globalizacja cywilizacji medialnej, w której dominującą rolę stanowią produkcje amerykańskie, jest kolejnym zagadnieniem, którego podjęcia wymaga zarówno katecheza, jak i edukacja medialna¹⁶. Znajomość i poszanowanie rodzimej kultury, odkrywanie skarbów tradycji i duchowego dziedzictwa Ojczyzny może i powinno stanowić antidotum wobec amerykanizacji współczesnej kultury i cywilizacji oraz dyktatury kultury popularnej. Promowanie wartości kultury wysokiej jest zadaniem zarówno katechezy, jak i edukacji medialnej.

Następnym wspólnym celem katechezy oraz edukacji medialnej jest konieczność podejmowania problemów dotyczących relacji między logosferą a ikonosferą. Dominująca rola obrazu, deprecjacja słowa, degradacja logosfery doprowadziła do tego, że współczesne pokolenie, którego przedstawiciele określa się mianem *homo videns*, nadmiernie ufa wszelkim wizerunkom, jest rozleniwione intelektualnie, bierne i bezkrytyczne, rezygnujące z lektury, wymagającej wysiłku umysłowego. Nadmiar obrazów i będący jego skutkiem brak umiejętności selekcjonowania zbyt wielu informacji powoduje ponadto chaos w dziedzinie idei, wartości i zasad. Uzależnienie od przekazu wizualnego skutkuje większą podatnością na wszelkie manipulacje i działania propagandowe¹⁷. Po-

¹⁶ Por. tamże, s. 171-172.

¹⁷ Por. A. Zwoliński, *Słowo...*, dz. cyt., s. 443 - 446.

Znajomość i poszanowanie rodzimej kultury, odkrywanie skarbów tradycji i duchowego dziedzictwa Ojczyzny może i powinno stanowić antidotum wobec amerykanizacji współczesnej kultury i cywilizacji oraz dyktatury kultury popularnej. Promowanie wartości kultury wysokiej jest zadaniem zarówno katechezy, jak i edukacji medialnej.

dejmowanie problematyki ikonosfery stanowi ważne, a jednocześnie wspólne zadanie zarówno dla katechezy, jak i edukacji medialnej. Uczenie umiejętności odczytywania przekazów wizualnych oraz audiowizualnych powinno łączyć się z promocją logosfery, która stanowi fundament nie tylko religii, ale całej kultury i cywilizacji zachodniej. Aktualnie obserwowana ekspansywność mediów wizualnych wymaga odpowiedniej reakcji zarówno w procesie oświaty, jak i wychowania; edukacja medialna oraz katecheza mają więc kolejny wspólny cel, którym jest uczenie innego niż tylko medialno-wizualne postrzegania świata¹⁸.

Wśród wspólnych celów katechezy i edukacji medialnej należy jeszcze wymienić uczenie odróżniania fikcji od faktu, informacji od komentarza oraz opinii od perswazji. Przekazywana podczas edukacji medialnej wiedza, mająca służyć kształtowaniu świadomej, krytycznej i selektywnej postawy wobec przekazów medialnych, może w sposób istotny pomóc w percepcji orędzia katechetycznego oraz w lepszym, dojrzałszym rozumieniu współczesnego świata¹⁹.

Za kolejny wspólny cel i zadanie katechezy oraz edukacji medialnej należy uznać potrzebę przeciwstawiania się swoistej mediokracji. Zjawisko to, opisywane jako dążność mediów do kierowania życiem publicznym, a szczególnie jego wymiarem politycznym, powinno stać się przedmiotem krytycznej analizy podejmowanej zarówno w katechezie, jak i podczas edukacji medialnej. Nauka o mediach, o ich naturze, celach i zadaniach, istotnie pomaga katechezie w uczeniu dystansu wobec przekazów oraz instytucji medialnych uzurpujących sprawowanie władzy nad sumieniami i umysłami odbiorców²⁰.

¹⁸ Zob. J. Mikułowski Pomorski, *Zmieniający się świat mediów*, Kraków 2008, s. 112–116.

¹⁹ Por. P. Drzewiecki, *Renesans słowa. Wychowanie do logosfery w kulturze audiowizualnej*, Toruń 2010, s. 167–168.

²⁰ Zob. J. Street, *Mass media, polityka, demokracja*, Kraków 2006, s. 197–202; A. Lepa, *Czwarta władza: mit czy rzeczywistość? Narodziny mediokracji*, w: *Mediokracja w Polsce*, I. Skubiś (red.), Częstochowa 2008, s. 16–21.

Niejako podsumowaniem wspólnych zadań katechezy i edukacji medialnej jest konieczność odróżnienia świata realnego od rzeczywistości wirtualnej. Fenomen cyberprzestrzeni zmusza z jednej strony do uczenia praktycznych umiejętności posługiwania się najnowszymi urządzeniami, a z drugiej strony wymaga kształtowania postawy dystansu oraz selekcji wobec przekazów medialnych stanowiących rzeczywistość inną niż realna²¹.

Prawda, dobro i piękno są zarazem fundamentem, jak i zadaniem, któremu mają służyć wspólnie katecheza i edukacja medialna. Wymienione wartości ukazują w sposób syntetyczny istotę celów i działań pedagogicznych, wychowania, kształtowania sumienia, formowania wrażliwości moralnej, a zarazem umiejętności dokonywania wyborów i oceniania rozmaitych zjawisk, w tym także przekazów medialnych. Współczesna doktryna pedagogiczna Kościoła akcentuje dobitnie samowychowanie jako cel formacji chrześcijańskiej²². Nie wolno również nie zauważyć tego, że zarówno katecheza, jak i edukacja medialna mają stanowić proces nie tylko permanentny, ale także uniwersalny; charakteryzuje je bowiem podobny zasięg, gdyż dotyczą ogółu wspólnoty wiernych. Postulat edukacji medialnej, rozumianej jako kształtowanie krytycznego i selektywnego odbioru przekazu medialnego, był niejednokrotnie formułowany przez współczesnych papieży będących świadkami gwałtownego rozwoju oraz coraz większego wpływu i znaczenia środków przekazu²³.

Proces komunikacji jako wspólny obszar środków społecznego przekazu, katechezy i edukacji medialnej

Warto jeszcze zwrócić uwagę na to, że nie tylko katecheza i edukacja medialna mają wspólne obszary, ale także łączy je pewna cecha zbieżna z mass mediami; ową wspólną płaszczyznę środków społecznego przekazu, katechezy oraz edukacji medialnej stanowi proces komunikacji. Źródłem i fundamentalnym czynnikiem rozwoju mediów jest natura człowieka jako istoty społecznej, porozumiewającej się i komunikującej się z innymi, czego konsekwencją jest nie tylko wymiana informacji, ale także kształtowanie postaw i zachowań²⁴. Katechezę opisuje się współcześnie jako komunikację wiary²⁵. Edukacja medialna to krytyczna refleksja odnosząca się do przekazów medialnych, będących przecież istotnymi elementami komunikacji społecznej.

²¹ Por. M. Golka, *Bariery w komunikowaniu i społeczeństwo (dez)informacyjne*, Warszawa 2008, s. 98-101.

²² Zob. S. Dziekoński, *Rozwój wychowawczej myśli Kościoła na przestrzeni ostatnich wieków*, Warszawa 2004, s. 47-56.

²³ Zob. Pius XII, *Encyklika Miranda prorsus o kinematografii, radiu i telewizji*, Watykan 1957, s. 14-15; Paweł VI, *Środki komunikacji społecznej ważnymi elementami cywilizacji*, nr 4, w: *Orędzia Papieskie...*, dz. cyt., s. 14-16; Jan Paweł II, *List apostolski Szybki rozwój...*, nr 9, 11, dz. cyt., s. 767-770.

²⁴ Por. T. Goban Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa 2002, s. 39-40; M. Filipiak, *Homo communicans. Wprowadzenie do teorii masowego komunikowania*, Lublin 2003, s. 18-19; D. McOuail, *Teoria komunikowania masowego*, Warszawa 2008, s. 43.

²⁵ Por. R. Czekalski, *Katecheza komunikacją wiary. Studium z katechetyki fundamentalnej*, Płock 2006, s. 118-122, 127-129.

Znajomość i popularyzacja wiedzy na temat procesu komunikowania interpersonalnego oraz masowego, upowszechnianej poprzez edukację medialną, w sposób istotny może się przyczynić zarówno do poniesienia umiejętności oraz kwalifikacji katechetów, jak i kształtowania postulowanej przez Kościół postawy krytycznego oraz selektywnego odbioru treści medialnych.

Edukacja medialna stanowi też ilustrację reguły mówiącej o niezmienniej treści wiary, ale zmiennej formie jej przekazywania i wykorzystaniu w celach katechetycznych odpowiednio wyselekcjonowanych przekazów medialnych.

Edukacja medialna, zachowując odrębność metodologiczną i dydaktyczną, może i powinna stać się nauką pomocniczą zarówno wobec katechetyki, jak i samego procesu katechezy. Nauczycielami edukacji medialnej powinni być nie tylko nauczyciele wiedzy o kulturze i wiedzy o społeczeństwie, ale przede wszystkim katecheci, mający odpowiednią wiedzę pozwalającą na uczenie o procesie komunikacji oraz środkach społecznego przekazu. ■

O AUTORZE:

Grzegorz Łęcicki – ur. 1958 r. w Warszawie, dr teologii, dziennikarz i publicysta prasowy oraz radiowy, nauczyciel akademicki prowadzący zajęcia z zakresu dziennikarstwa; zastępca dyrektora Instytutu Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa. prorektor Warszawskiej Wyższej Szkoły Humanistycznej im. Bolesława Prusa; autor książek i artykułów dotyczących historii Kościoła, kultury chrześcijańskiej oraz mass mediów, a ostatnio „Wyjątkowego poradnika szczęścia małżeńskiego”.